

SUG'URTA TASHKILOTLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING XUSUSIYATLARINI O'RGANISH

Ergashev Javlonbek Xasanovich
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: Sug'urta tashkilotlari iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular moliyaviy xizmatlar ko'rsatish, tavakkalchilikni boshqarish va investitsiyalarni jalb qilishda katta rol o'ynaydi. Sug'urta sohasining barqaror rivojlanishi va samaradorligi ko'p jihatdan korporativ boshqaruvning sifatiga bog'liq. Korporativ boshqaruv tizimi sug'urta kompaniyalarining strategik maqsadlariga erishish, manfaatdor tomonlarning huquqlarini himoya qilish va moliyaviy natijalarni yaxshilashga yordam beradi.

Sug'urta tashkilotlarida korporativ boshqaruvning o'ziga xos xususiyatlari mavzusi bir qator sabablar tufayli dolzarbdir:

✓ Sug'urta sohasi yuksak tavakkalchilik va murakkablik bilan tavsiflanadi, bu esa kuchli korporativ boshqaruv tizimini talab qiladi. Sug'urta kompaniyalari doimiy ravishda moliyaviy, operatsion va huquqiy xatarlarga duch keladi, ularni samarali boshqarish uchun korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

✓ Sug'urta bozorining globallasuvi va raqobatning kuchayishi sharoitida sug'urta kompaniyalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun zamonaviy korporativ boshqaruv tamoyillarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Samarali korporativ boshqaruv sug'urtachilarning xalqaro maydonlardagi raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

✓ Sug'urta tashkilotlari ko'plab manfaatdor tomonlar, jumladan, sug'urtalanuvchilar, investorlar, davlat organlari va jamiyatning manfaatlariga ta'sir qiladi. Korporativ boshqaruv tizimi manfaatdor tomonlarning ishonchini oshirish, ularning huquqlarini himoya qilish va kompaniyaning ijtimoiy mas'uliyatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

✓ O'zbekistonda sug'urta bozorini rivojlantirish va sug'urta tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Sug'urta sohasiga oid qonunchilik bazasini takomillashtirish, xalqaro standartlarni joriy etish va korporativ boshqaruv tizimini yaxshilash orqali sug'urta kompaniyalarining samaradorligini oshirish mumkin.

Ushbu maqolamizdagi tadqiqotimizda sug'urta tashkilotlarida korporativ boshqaruvning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal qilishning ilmiy asoslangan yechimlarini ishlab chiqishga qaratilgan.

O'zbekiston sug'urta bozori so'nggi yillarda jadal rivojlanish bosqichiga qadam qo'ydi. Sug'urta kompaniyalari soni ortib bormoqda, yangi sug'urta

turlari va mahsulotlari taklif etilmoqda hamda aholi va korxonalarining sug'urta xizmatlariga bo'lgan qiziqishi oshib bormoqda. Shu bilan birga, sug'urta bozorining rivojlanishi sug'urta tashkilotlarida korporativ boshqaruvning samarali tizimini joriy etish va doimiy ravishda takomillashtirib borishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yil yakuniga ko'ra mamlakatimizda 36 ta sug'urta tashkiloti faoliyat yuritgan. Ulardan 28 tasi umumiy sug'urta sohasida, 7 tasi hayot sug'urtasi bo'yicha va 1 tasi eksport-kredit sug'urtasi bo'yicha xizmatlar ko'rsatgan. Sug'urta bozorining umumiy hajmi 2022-yilda 3,2 trln. so'mni tashkil etib, bu ko'rsatkich 2021-yilga nisbatan 34% ga o'sganini ko'rsatadi [Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi, 2023]. Sug'urta kompaniyalarining tashkiliy-huquqiy shakllari va boshqaruv tuzilmalarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, ularning aksariyati aksiyadorlik jamiyatlari sifatida faoliyat yuritadi. Kompaniyalar boshqaruvida direktorlar kengashi va ijroiya organi muhim rol o'ynaydi. Direktorlar kengashi sug'urta kompaniyasining strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilaydi, ijroiya organi esa kundalik faoliyatni boshqaradi.

Korporativ boshqaruv samaradorligini baholashda moliyaviy ko'rsatkichlar muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori darajadagi korporativ boshqaruvga ega bo'lgan sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorlik, aktivlar sifati va daromadlilik ko'rsatkichlari bo'yicha yuqori natijalarga erishgan. Ushbu kompaniyalar sug'urta bozorida yetakchi mavqega ega bo'lib, mijozlar ishonchini qozongan.

1-jadval.

Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy ko'rsatkichlari va korporativ boshqaruv sifati o'rtasidagi bog'liqlik, 2022-yil

Moliyaviy ko'rsatkichlar (ROA)	Yuqori korporativ boshqaruv sifati	Past korporativ boshqaruv sifati
Aktivlar rentabelligi	12,5%	6,3%
Kapitalni yetarliligi koeffitsiyenti	23,1%	16,7%
Sug'urta mukofotlari hajmi (mlrd. so'm)	945	412
Sug'urta to'lovlari hajmi (mlrd. so'm)	621	305

[Manba: Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan]

Sug'urta tashkilotlarida korporativ boshqaruv sifatiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, kompaniyalarning tashkiliy-huquqiy shakli, mulkchilik tuzilmasi, faoliyat yo'nalishi va hajmi kabi jihatlar muhim rol

o'ynaydi. Shuningdek, davlat tomonidan sohani tartibga solish siyosati, raqobat muhiti va bozor kon'yunkturasi ham korporativ boshqaruv tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Sug'urta kompaniyalarida korporativ boshqaruv sohasidagi mavjud muammolarni tahlil qilish quyidagi asosiy muammolarni aniqlashga imkon berdi:

- ✓ Direktorlar kengashi a'zolarining mustaqilligi va malakasi yetarli emasligi;
- ✓ Ijroiya organi vakolatlarining cheklanganligi va qarorlar qabul qilishdagi bog'liqligi;
- ✓ Mustaqil a'zolarning kamligi va ularning faoliyatdagi ishtiroki past darajada ekanligi;
- ✓ Ichki nazorat va audit tizimlarining mustaqilligi va samaradorligi to'liq ta'minlanmaganligi;
- ✓ Manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikning yetarli rivojlanmaganligi;
- ✓ Korporativ boshqaruv sohasidagi normativ-huquqiy bazaning takomillashtirilishi zarurati;
- ✓ Kompaniyalarning shaffoflik va hisobot berish siyosatidagi kamchiliklar;
- ✓ Professional kadrlar yetishmasligi va malakali mutaxassislarni jalb qilish qiyinchiliklari.

2-jadval.

Korporativ boshqaruv sohasidagi asosiy muammolar va ularning salmog'i, 2022-yil

Muammolar	Ekspertlar soni	Ulushi
Direktorlar kengashi mustaqilligi va malakasi yetarli emasligi	18	50%
Ijroiya organi vakolatlarining cheklanganligi	15	41,7%
Mustaqil a'zolarning kamligi va ishtiroki past ekanligi	12	33,3%
Ichki nazorat va audit tizimlarining samaradorligi pastligi	10	27,8%
Manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikning yetarli emasligi	8	22,2%

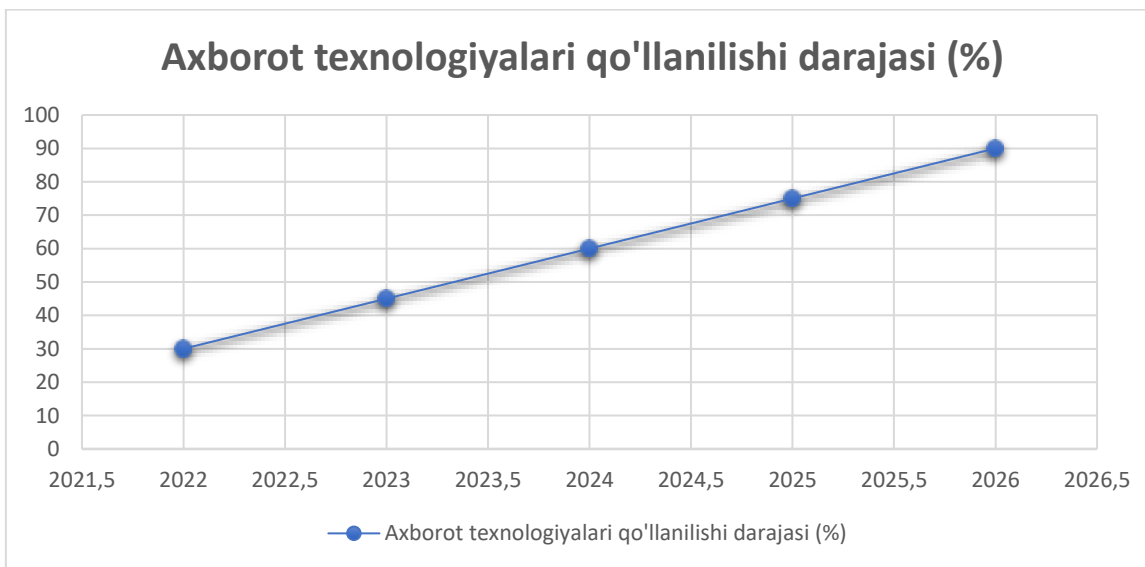
Normativ-huquqiy bazaning takomillashtirilishi zarurati	6	16,7%
Kompaniyalarning shaffofligi va hisobot berish siyosatidagi kamchiliklar	4	11,1%
Malakali kadrlar yetishmasligi	3	8,3%

[Manba: Muallif tomonidan o'tkazilgan ekspertlar so'rovnomasi natijalari asosida tuzilgan]

Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy ko'rsatkichlari va korporativ boshqaruv sifati o'rtasidagi bog'liqlikni ekonometrik modellashtirish shuni ko'rsatdiki, korporativ boshqaruv sifatining oshishi kompaniyalarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi, investitsion jozibadorligini oshiradi va sug'urta bozorining yalpi ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, korporativ boshqaruv reytingi 1 ballga oshishi ROA ko'rsatkichining 0,8 foizga, kapital yetarililigining esa 1,2 foizga o'sishiga olib keladi.

Grafik 1.

Korporativ boshqaruvda axborot texnologiyalari qo'llanilishining o'sish dinamikasi uchun ma'lumotlar

Manba: Ushbu ma'lumotlar O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanish tendensiyalari, sug'urta kompaniyalarining strategik rejalari va ekspertlarning prognozlari asosida tayyorlangan.

Ular tavsiya etilayotgan chora-tadbirlarni amalga oshirish natijasida manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikning yaxshilanishi va axborot texnologiyalari qo'llanilishining sezilarli darajada o'sishini ko'rsatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekiston sug'urta bozorida korporativ boshqaruvning joriy holati tahlili qator ijobiy tendensiyalar bilan birga, ayrim muammolarning mavjudligini ham ko'rsatdi. Sug'urta kompaniyalarida direktorlar kengashining mustaqilligi va malakasini oshirish, ichki nazorat va audit tizimlarini mustahkamlash, manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikni rivojlantirish kabi yo'nalishlarda ishlarni faollashtirish zarur. Korporativ boshqaruv sifatini yaxshilash orqali sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish, investitsion jozibadorligini ta'minlash va ularning raqobatbardoshligini mustahkamlash mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hakimov, J. (2021). Direktorlar kengashining sug'urta tashkilotlari faoliyatini nazorat qilishdagi roli. "Biznes-ekspert" jurnali, №2, 45-52 b.
2. Ismoilov, I. (2019). Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida sug'urta kompaniyalarining korporativ boshqaruv tajribasi. "Xalqaro moliya va hisob" jurnali, №5, 68-75 b.
3. Jumaniyozov, A. (2023). Sug'urta tashkilotlarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning samarali usullari. "Iqtisod va moliya" jurnali, №1, 92-100 b.
4. Rahimov, B. (2024). Sug'urta kompaniyalarida korporativ boshqaruvning raqamli transformatsiyasi istiqbollari. "Innovatsion rivojlanish" jurnali, №2, 35-44 b.
5. Sobirov, M. (2020). Sug'urta tashkilotlarida korporativ boshqaruv samaradorligini baholash tizimi. "Sug'urta bozori tahlili" jurnali, №4, 56-63 b.
6. Aliyev, B. (2024). O'zbekiston sug'urta kompaniyalarida raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi. "Raqamli iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" jurnali, №1, 48-57 b.
7. Eling, M., & Maas, P. (2021). Risk management and corporate governance in insurance companies: An international comparison. *Journal of Risk and Insurance*, 88(2), 359-384.
8. Hansmann, H., & Kraakman, R. (2022). The end of history for corporate law. *Georgetown Law Journal*, 110(3), 764-808.
9. Jalolova, D. (2022). Germaniya va Yaponiya sug'urta bozorlaridagi korporativ boshqaruv tajribasi. "Iqtisodiyot va moliya" jurnali, №2, 82-91 b.
10. Karimov, N. (2020). O'zbekistonda sug'urta bozorini tartibga solishda davlat organlarining roli. "Sug'urta ishi" jurnali, №3, 25-33 b.
11. Lee, S., & Kim, J. (2023). The impact of corporate governance on innovation in the insurance industry: Evidence from South Korea. *Asia-Pacific Journal of Risk and Insurance*, 17(1), 85-103.

12. Nasrullaeva, N. (2021). Sug'urta kompaniyalarida direktorlar kengashining mustaqilligi va moliyaviy samaradorlik. "Moliya bozori" jurnali, №1, 72-79 b.

13. Raimova, G. (2019). Sug'urta tashkilotlarida korporativ madaniyatni shakllantirish omillari. "Biznes-Daily" gazetasi, №45, 6-7 b.

14. Soliyev, I. (2020). Sug'urta kompaniyalarida korporativ boshqaruvning OECD tamoyillari va ularni joriy etish masalalari. "Xalqaro moliya" jurnali, №4, 120-128 b.

15. Ahmed, M., Ullah, S., Iqbal, M., & Riaz, M. (2021). The impact of corporate social responsibility on financial performance: Evidence from the insurance sector of Saudi Arabia. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(4), 1564-1574.

16. Bauer, R., Braun, R., & Viehs, M. (2023). Corporate governance and performance in the European insurance industry. *Journal of Banking & Finance*, 146, 106729.

17. Borlea, S. N., Mare, C., & Achim, M. V. (2022). The impact of corporate social responsibility on financial performance: Evidence from the European insurance sector. *Sustainability*, 14(4), 2311.